

ВСТУП

Церква володіє безцінним скарбом святоотцівської традиції – церковним мистецтвом. Почитання ікон посідає в Церкві велике значення, бо ікона – це щось набагато більше, ніж просто зображення. Це не просто краса храму або ілюстрація біблійних подій, але органічна частина богослужбового життя.

В іконі Церква вбачає не тільки певний аспект віровчення, але й цілісне вираження істини. Ікона як священний образ подібно як і писане та усне є одним із проявів церковного передання. Крім богословської думки, Бог відкривається й через красу в мистецтві. Це твердження базується на відомих словах священномученика Діонісія (Псевдо-Діонісія Ареопагіта) і преподобного Йоана Дамаскина, котрі зазначали, що людині для пізнання божественного потрібна «духовна милиця», і саме ікона є єдиним матеріальним посередником для впалої людини, котра прямує до Небесного. Священний образ – невід'ємна традиція Східної Церкви. Без нього важко уявити наші храми, богослужіння, дома і, взагалі, життя. Ікона супроводжує нас повсюди: народження, початок якоїсь праці, далека дорога, смерть, – усе пов'язане з молитвою яку заносимо до первообразу. Св. Йоан Дамаскин навчав, якщо хтось із невірючих попросить тебе засвідчити йому свою віру, заведи його у храм і постав перед іконами. Богослов'я ікони не обов'язково має означати «писання ікону». Богослов'я ікони – це передусім молитися перед іконою, бачити в ній об'явленого Бога. Історія богослов'я ікони проходить той самий шлях розвитку, що і усе інше богослов'я. Тут також були хиби, подвиги, соборові рішення. Як і все богослов'я, ікона мала час занепаду і розквіту. В історії є часті випадки, коли різноманітні ересі спотворювали правду про спасіння, ікона не стала винятком.

Суперечки розгорнулися навколо святих зображень Христа, Богоматері і святих, що зберігались і вшановувались як у храмах, так і в оселях християн. Противники ікон перебували під різноманітними зовнішніми впливами юдейських та мусульманських ідей. Упродовж VIII-IX ст. східні богослови та єрархи, монахи і віруючі а також імператори та імператриці були втягнуті в спір про місце зображення в християнському богослужінні і благочесті. Іконоборці з підозрою ставилися до будь-яких зображень Бога і людей та вимагали знищення ікон. Натомість іконопочитателі відстоювали місце ікони у житті Церкви. Ця суперечка була не просто конфліктом двох концепцій – ішлося про глибокі богословські підстави почитання ікон.

Іконоборство VIII-IX ст. на християнському Сході стало нагодою для випрацювання богослов'я ікони. Полеміка періоду іконоборства дозволяє прийняти низку елементів, що визначають критерії ортоіконічності. Доктринальні аргументи, що їх наводили головні полемісти, є не лише елементом історичної суперечки, а й конкретним внеском у розуміння історичних і нормативних елементів аналізу ікони з точки зору її автентичності.

Головним захисником іконопочитання був преподобний Йоан Дамаскин – один із найвідоміших тогочасних Отців Церкви. Період, в якому довелося жити Йоану Дамаскину, був для Церкви не з легких. Бувши освіченою і високоерудованою людиною, він розумів, що час, в якому опинилася Церква, вимагав негайної відповіді на ересь іконоборства.

Найбільш широкого вияснення ікона отримала у Візантії під час дискусій, що стосувалися її почитання. Почитання ікон Христа, Богородиці було визнано догматом християнської віри, сформованим Сьомим Вселенським собором. Іконопочитання у своїй основі

залишається незмінним з часів Сьомого Вселенського собору. Однак протягом всієї історії Церкви виникали та виникають нові проблеми в розумінні та сприйнятті ікони. Ікона потребує богословського переосмислення кожною епохою на зрозумілій для цієї епохи мові.

По сьогодні в умовах релігійної свободи в нашій державі існують тихі продовжувачі іконоборців, які, однак, вибрали іншу форму боротьби. Це різноманітні «християнські» рухи. З огляду на це вважаємо, що дана праця могла б послужити для кращого розуміння богословського сенсу ікони, а водночас і поглиблення християнської віри. Її актуальність полягатиме в богословському осмисленні ікони та почитання її. Крім того, серед праць студентів Дрогобицької Духовної семінарії не було жодної, де досліджувалося б вчення преподобного Йоана Дамаскина про ікони.

Метою дипломної праці є дослідити і представити сенс ікони як образ Первообразу Воплоченого Христа на підставі творчості Йоана Дамаскина. Джерельною літературою є твір Йоана Дамаскина «Три слова на захист ікон проти тих, хто зневажає святі зображення», а також «Творення Преподобного Йоана Дамаскина».

Аналітично-синтетичний метод, який використовуємо у нашій дипломній роботі, полягатиме в аналізі джерельної літератури та у синтезі опрацьованого нами матеріалу. Варто зазначити, що дана праця не є першою спробою дослідження богослов'я ікони на основі писемної спадщини Йоана Дамаскина, однак дослідників, котрі розглядали б його головні думки та ідеї, не так уже й багато. Зазвичай описано духовні та богословські основи, на яких виникло мистецтво іконографії. Основною допоміжною літературою послужать праці таких авторів: У. А. Успенский, К. Шенборн, И. К. Языкова, І. Галич, В. Лепакін, Я. Креховецький, С. Булгаков, Д. Степовик, А. Хотеев, Ю. Рыжов. Існують також інші твори, які тією чи іншою мірою торкаються розуміння священного образу Йоаном Дамаскином. Однак у цих працях немає критичного аналізу текстів, позаяк автори використовували синтетичний метод. Вони подавали значну кількість матеріалу, розміщуючи його тематично. У висвітленні деяких аспектів нашої теми важливу цінність мають також матеріали, використані з Інтернету.

Дана праця складається із двох розділів. У першому проаналізуємо бачення Йоаном Дамаскином старозавітніх прообразів – передвісників ікони та воплощення Христа як живого образу Бога і розглянемо вчення Дамаскина про людину як ікону.

У другому розділі розглянемо догматичне вчення преподобного Йоана Дамаскина про почитання святих ікон, визначимо відмінність понять почитання та поклоніння, а також з'ясуємо значення матерії у вшануванні ікони. Ми спробуємо показати справжню вартість ікони не як звичайного зображення, а як образу, який являє первообраз.

ВИСНОВКИ

Метою цієї дипломної праці було дослідити сенс ікони як образ Первообразу, Воплоченого Христа на підставі твору одного із найвизначніших Отців – Йоана Дамаскина.

У першому розділі дипломної роботи досліджено, що існування ікони будується на ікономії Христа. Ми з'ясували, що події, які зображувались у Старому Завіті, це не просто описи та алегорії, але ікони того, що звершилось з приходом Христа. Образ, який був символічний, став реальністю у Воплоченні.

Ікона Христа Спасителя свідчить про Його спасенне Воплочення, яке стало безпосередньою передумовою зображення Спасителя. Східнохристиянська патристика чітко сприйняла слова апостола Павла про те, що Ісус Христос – Образ Бога невидимого. Саме ці слова й лягли в основу богослов'я ікони. Син Божий у святоотцівському богослов'ї – це Первообраз, Первоікона. Ісус Христос Боголюдина – перша «жива Ікона», явлена в повноті богоподібності.

Християнство дивиться на людину як образ (ікону) Бога, будує свої іконічні уявлення про людину на тому, що вона створена на образ і подобу Богу. Особливість образу Божого в людині полягає у тому, що він є сотвореним. Це образ сотворений «шляхом наслідування» Первообразу.

У другому розділі дипломної роботи здійснено спробу з'ясувати, що ікона не є тотожна первообразу, однак сутність зображеного на ній невидимо «присутня» у його іконі. Завдяки цьому зв'язку честь, яку віддаємо образу, переходить до первообразу. По-перше, вшанування ікони не є почитанням когось чи чогось замість Творця. По-друге, богослов'я і практика іконопочитання строго розрізняє поклоніння як служіння, яке належить тільки одному Богові, і поклоніння як віддавання чести, яке можливе стосовно всього, що гідне поваги і пошани, зокрема по відношенню до ікон. Чітке розрізнення між поклонінням і почитанням є виявом істотної різниці між Первообразом і зображенням. Вшановуючи святі ікони, ми молитовно зосереджуємося не на предметі, а на тому, хто стоїть за ним. Християни, дивлячись на ікону звертаються не до дерева або фарби, а до Іпостасі, що зображена на ній. Поклоняючись святому предметові, ми поклоняємося самому Богові, котрий зображений на ньому. Вшановуючи ікону святого, ми почитаємо людину обожену, а отже – самого Господа. Ікону називають іменем того, зображення кого вона носить. Варто зазначити, що Йоан Дамаскин розуміє ікону як образ, що виражає первообраз, який водночас є відмінним від нього.

Матеріальність ікони не несе загрози ідолопоклонства. Весь домоустрій спасіння здійснюється за посередництвом матерії. Завдяки участі у таїнстві Христа, матерія стає посередником відкуплення. Бог «обожив» матерію та зробив її духоносною. Таким чином матерія не є перешкодою на шляху до Бога, але є вмістилищем енергії і благодати Божої. Наша дипломна праця є спробою дослідження богослов'я ікони на основі письменної спадщини Йоана Дамаскина та інших дослідників. Ми намагалися заторкнути богословські основи, на яких виникло мистецтво іконографії. Ми свідомі того, що наша дипломна праця не є вичерпним науковим дослідженням, а тому потребує детального вивчення та представлення у подальших розвідках. Подальші наукові дослідження можуть стосуватися ролі та значення ікони у духовному житті християнина.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Богословське обґрунтування ікони	
1.1. Прообрази ікон у Старому Завіті.....	7
1.2. Можливість зображення Бога у Воплоченні Ісуса Христа	11
1.3. Людина як образ Божий.....	18

Розділ 2. Почитання ікон	
2.1. Розрізнення понять λατρεία і προσκύνησις	26
2.2. Поклоніння особі, зображуваний на іконі	29
2.3. Ікона – «благодатна матерія»	35
Висновок.....	40
Список використаної літератури.....	42